

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет митної справи, матеріалів та технологій
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ РЕГІОНУ
ШЛЯХОМ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

спеціальність 242 «Туризм»

освітня програма «Туризм»

Виконала: здобувачка вищої освіти
Групи ТРСз 31
МИРОНЮК Софія Віталіївна

(підпис)

Керівник:
д.е.н., професор
ЧЕПУРДА Лариса Михайлівна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«30» травня 2024 р.
Гарант освітньої програми:
к.е.н., доцент
ДАЩУК Юлія Євгеніївна

(підпис)

Луцьк – 2024року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет митної справи, матеріалів та технологій
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи
Ступінь вищої освіти: бакалавр
Галузь знань: 24 «Сфера обслуговування»
Спеціальність: 242 «Туризм»
Освітня програма: «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ Л. Матвійчук
«_____» _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Миронюк Софії Віталіївни

1. Тема кваліфікаційної роботи «Підвищення якості туристичних послуг регіону шляхом формування туристичних об'єднань»
Керівник роботи: *Чепурда Лариса Михайлівна, д.е.н., професор*
затверджені наказом вищого навчального закладу від «30» грудня 2023 р. № 440/01-02
2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи до 01.06.2024 р.
3. Вихідні дані до роботи *нормативні документи діяльності туристичних підприємств у Волинській області, світові та національні стандарти туризму, наукова література за темою роботи, періодичні видання, Інтернет-ресурси, статистичні дані України, ГО «Національна туристична організація».*
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
Вступ.
Розділ 1. Теоретичні засади підвищення якості туристичних послуг регіону.
Розділ 2. Дослідження якості туристичних послуг регіонів України.
Розділ 3 Перспективні напрями розвитку якості туристичних послуг регіону шляхом формування туристичних об'єднань.
Висновки та рекомендації.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Графічне відображення структури кластерних об'єднань України станом на 2022 рік.

6. Консультанти розділів роботи

Розділи	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1. Теоретичні засади підвищення якості туристичних послуг регіону	д.е.н., проф. Чепурда Л.М.		
Розділ 2. Дослідження процесів формування туристичних об'єднань в регіонах України	д.е.н., проф. Чепурда Л.М.		
Розділ 3 Перспективні напрями розвитку якості туристичних послуг регіону шляхом формування туристичних об'єднань	д.е.н., проф. Чепурда Л.М.		
Висновки та рекомендації	д.е.н., проф. Чепурда Л.М.		

7. Дата видачі завдання 15.12.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Обґрунтування теми	до 15.12.2023	
2	Огляд літератури із досліджуваної проблеми	до 10.01.2024	
3	Розділ 1. Теоретичні засади підвищення якості туристичних послуг регіону	до 10.02.2024	
4	Розділ 2. Дослідження процесів формування туристичних об'єднань в регіонах України	до 10.03.2024	
5	Розділ 3. Перспективні напрями розвитку якості туристичних послуг регіону шляхом формування туристичних об'єднань	до 10.04.2024	
6	Висновки та рекомендації	до 01.05.2024	
7	Формування списку використаних джерел	до 10.05.2024	
8	Формування додатків	до 15.05.2024	
9	Оформлення ілюстративного матеріалу	до 20.05.2024	
10	Нормоконтроль	до 24.05.2024	
11	Інструментальна перевірка на академічний плагіат	до 26.05.2024	
12	Представлення кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту	до 01.06.2024	

Здобувач вищої освіти

_____ (Миронюк С.В.)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (проф. Чепурда Л.М.)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Миронюк С.В. «Підвищення якості туристичних послуг регіону шляхом формування туристичних об'єднань». Рукопис.

Кваліфікаційна робота бакалавра ОП «Туризм» спеціальності 242 «Туризм». Луцький національний технічний університет, Луцьк, 2024. Досліджено зміст та значення туристичних об'єднань в підвищенні рівня якості туристичних послуг. Туристичні об'єднання виконують важливу роль у координації діяльності та підвищенні ефективності галузі туризму. Вони можуть бути організовані в різні форми, кожна з яких має свої особливості та призначення. Наприклад, професійні асоціації як «Асоціація лідерів туристичного бізнесу України» об'єднують туристичні організації та підприємства для спільного виконання подібних функцій та координації діяльності, що сприяє стандартизації послуг та підвищенню професіоналізму у галузі.

Запропоновано можливі варіанти кластерних об'єднань в індустрії туризму Волинської області можуть включати формування культурно-історичних кластерів, що об'єднують музеї, історичні пам'ятки, та культурні заходи. Такий підхід дозволяє створити синергію між різними туристичними об'єктами, пропонуючи туристам комплексні маршрути і програми. Наприклад, кластер «Давня Волинь» може об'єднувати об'єкти, пов'язані з історією регіону, пропонуючи екскурсії та інтерактивні заходи, що поглиблюють знання про культуру та історію Волині.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з вступу, трьох розділів, висновків та рекомендацій, списку використаних джерел.

Ключові слова: туристичні об'єднання, кластери, індустрія туризму, зацікавлені сторони.

ANNOTATION

Mironyuk S.V. «Improving the quality of tourist services in the region through the formation of tourist associations». Manuscript.

Bachelor's qualification thesis of OP «Tourism» specialty 242 «Tourism». Lutsk National Technical University, Lutsk, 2024. The content and significance of tourist associations in improving the quality of tourist services are studied. Tourist associations play an important role in coordinating activities and improving the efficiency of the tourism industry. They can be organized into different forms, each of which has its own characteristics and purpose. For example, professional associations such as the «Association of Tourism Business Leaders of Ukraine» unite tourism organizations and enterprises to jointly perform similar functions and coordinate activities, which contributes to the standardization of services and increased professionalism in the industry.

Possible options for cluster associations in the tourism industry of the Volyn region may include the formation of cultural-historical clusters uniting museums, historical monuments, and cultural events. This approach allows creating synergy between various tourist facilities, offering tourists complex routes and programs. For example, the «Ancient Volyn» cluster can combine objects related to the history of the region, offering tours and interactive activities that deepen knowledge about the culture and history of Volyn.

The bachelor's qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions and a list of used sources.

Keywords: tourism associations, clusters, tourism industry, stakeholders.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ РЕГІОНУ	10
1.1. Зміст та значення туристичних об'єднань в підвищенні рівня якості туристичних послуг	10
1.2. Нормативне забезпечення якості туристичних послуг	16
1.3. Світовий досвід розвитку якості туристичних послуг регіону шляхом формування туристичних об'єднань	21
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ	28
2.1. Тенденції розвитку кластерних туристичних об'єднань в регіонах України	28
2.2. Аналіз розвитку якості туристичних послуг Волинської області для визначення потреб у формуванні туристичних об'єднань	37
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЯКОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ РЕГІОНУ ШЛЯХОМ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ	41
3.1. Напрями розвитку якості туристичних послуг регіону шляхом формування туристичних об'єднань	41
3.2. Об'єднання зацікавлених сторін в підвищення якості туристичних послуг регіону	46
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51

ВСТУП

Обґрунтування актуальності теми дослідження. Туристичні об'єднання створюють можливості для співпраці між місцевими підприємствами, громадськими організаціями та владними структурами з метою впровадження інноваційних підходів в індустрії туризму, забезпечуючи при цьому якісний та збалансований її розвиток. Туристичні об'єднання створюють сприятливу платформу для обміну досвідом та інформацією між учасниками галузі, сприяючи вдосконаленню стандартів обслуговування, розвитку нових продуктів та просуванню туристичних маршрутів. Такі об'єднання можуть бути ефективним інструментом для маркетингових та просувальних заходів, що допомагають привертати увагу та залучати нових відвідувачів у регіон.

Зростаюча конкуренція між регіонами та країнами вимагає не лише розвитку туристичних продуктів, але й їхньої якості. Туристичні об'єднання є ефективним інструментом для підвищення конкурентоспроможності регіону на туристичному ринку через спільність зусиль та ресурсів для покращення якості обслуговування. У зв'язку зі зростанням усвідомленості суспільства щодо сталого розвитку та екологічних питань, формування туристичних об'єднань може сприяти створенню більш екологічно чистого та відповідального туристичного середовища. Такий підхід не лише сприяє збереженню природи, а й створює унікальні та привабливі для туристів місця, що є важливим аспектом підвищення конкурентоспроможності регіону в туристичній галузі.

Стан вивченості проблеми. Багато науковців досліджують кооперацію та створення кластерів для покращення якості послуг та підвищення конкурентоспроможності регіонів. Зокрема, українські вчені, такі як В. Гребенюк і О. Мельник, зазначають, що інтеграція зусиль місцевих туристичних операторів, готелів, ресторанів та інших суб'єктів туристичного ринку дозволяє не лише покращити якість послуг, але й сприяє сталому розвитку туристичної індустрії в регіоні. Дослідження зарубіжних вчених також підтверджують ефективність туристичних об'єднань. Наприклад, роботи

Д. Травелла і М. Сміт демонструють, що туристичні кластери сприяють обміну досвідом та знаннями між учасниками, а також залученню додаткових інвестицій. Загалом, питання формування туристичних об'єднань досліджується з різних аспектів, включаючи економічні, соціальні та екологічні впливи, що дозволяє комплексно підходити до його вирішення.

Об'єктом дослідження є процес розвитку туристичних об'єднань в регіонах та вплив зазначених процесів на якість туристичних послуг та посилення конкурентоспроможності туристичних територій.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти з метою підвищення рівня якості туристичної продукції та послуг, а також посилення конкурентоспроможності туристичних територій.

Метою роботи є пошук перспективних напрямів підвищення рівня якості туристичної продукції та послуг регіонів через формування туристичних об'єднань та на основі чіткого аналізу туристичних процесів в регіонах для посилення їх конкурентних переваг.

З метою досягнення зазначеного були поставлені такі *завдання*:

- визначити зміст та значення туристичних об'єднань в підвищенні рівня якості туристичних послуг;
- дослідити досвід європейських країн розвитку якості туристичних послуг регіону шляхом формування туристичних об'єднань;
- провести аналіз розвитку якості туристичних послуг Волинської області для визначення потреб у формуванні туристичних об'єднань;
- запропонувати можливі варіанти кластерних об'єднань в індустрії туризму Волинської області.

Перелік використаних у ході проведення дослідження методів. В ході проведення досліджень використовувалися різноманітні методи, спрямовані на отримання комплексного та об'єктивного аналізу формування туристичних об'єднань та їх впливу на якість туристичних послуг, а саме: методи документального аналізу (для систематизації та аналізу наукових джерел, законодавчих актів, а також звітів та статистичних даних щодо туристичної

діяльності в регіонах); методи анкетування та інтерв'ювання (для збору первинної інформації від представників туристичної галузі, місцевих органів влади та громадських організацій). Також проведено експертну оцінку для визначення факторів розвитку туристичної галузі Волинської області. Застосовані методи дозволили отримати важливі відомості щодо поглядів та думок учасників туристичного ринку на проблематику формування туристичних об'єднань та їхнього впливу на якість туристичного сервісу.

Джерела інформаційної бази дослідження включали ряд наукових публікацій, таких як статті, монографії, книги та дисертаційні роботи, на туристичну тему. Були використані офіційні джерела інформації – статистичні дані Управління статистики України та Волинської області, аналітичні звіти туристичних агентств та організацій. Для отримання інформації про вплив туристичних об'єднань на якість туристичних послуг, були використані результати інтерв'ювання зацікавлених сторін.

Практична цінність одержаних результатів. Отримані результати дослідження мають практичну цінність для місцевих органів влади, підприємств та громадських організацій, які займаються розвитком туризму регіону, для прийняття рішень щодо створення та підтримки туристичних об'єднань. Результати дослідження можуть стати основою для розробки стратегій та програм розвитку туризму, спрямованих на підвищення якості та конкурентоспроможності регіону як туристичного напрямку.

Апробація результатів дослідження. Дослідження питань розвитку закладів розміщення апробовано на I Всеукраїнській інтернет-конференції молодих учених та студентів «Перспективи розвитку туризму та сфери гостинності в Україні і світі» (травень, 2024 року).

Структура роботи складається із вступу, трьох розділів, висновків та рекомендацій; містить 57 сторінок тексту, 3 рисунків, 10 таблиць. Список джерел включає 64 найменувань літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ РЕГІОНУ

1.1. Зміст та значення туристичних об'єднань в підвищенні рівня якості туристичних послуг.

Якість туристичних послуг є ключовим аспектом розвитку гостинності регіону, оскільки вона визначає рівень задоволеності та враження туристів під час їхнього перебування. Зміст якості туристичних послуг охоплює такі аспекти, як професіоналізм персоналу, комфорт та безпека у розміщенні, різноманітність та доступність розваг і відпочинку, а також якість послуг харчування та транспортного обслуговування. Забезпечення високої якості туристичних послуг сприяє позитивному іміджу регіону, залученню нових туристів та збільшенню їхньої лояльності. Значення якості туристичних послуг в розвитку гостинності регіону полягає в тому, що вона створює сприятливі умови для сталого росту туристичного сектору. Якісні послуги стимулюють позитивні відгуки та рекомендації від задоволених туристів, що сприяє підвищенню репутації регіону як привабливого туристичного напрямку. Крім того, висока якість обслуговування сприяє залученню інвестицій у туристичну інфраструктуру, створюючи нові робочі місця та сприяючи економічному зростанню регіону. Таким чином, забезпечення якості туристичних послуг є важливим фактором успішного розвитку гостинності регіону та досягнення його конкурентних переваг на міжнародному туристичному ринку [10].

Туристичні об'єднання відіграють ключову роль у підвищенні рівня якості туристичних послуг, об'єднуючи різноманітні компанії та організації з метою вдосконалення загального туристичного досвіду. Такі об'єднання можуть включати в себе готелі, туроператорів, ресторани, транспортні служби та інші пов'язані з туризмом суб'єкти. Співпраця в рамках таких об'єднань сприяє стандартизації сервісу, впровадженню нових технологій та обміну досвідом між учасниками.

Важливе значення туристичних об'єднань полягає також у маркетинговій діяльності. Вони здійснюють спільні рекламні кампанії, що дозволяє просувати туристичний продукт більш ефективно та економічно, що особливо корисно для малих та середніх підприємств, які самостійно не могли б собі дозволити дорогу рекламу на міжнародних ринках. Крім того, туристичні об'єднання сприяють покращенню інфраструктури та загальнодоступних послуг, що є важливим не тільки для туристів, але й для місцевих жителів [48]. Вони можуть ініціювати та підтримувати проекти, спрямовані на розвиток туристичних атракцій та поліпшення міського середовища, такі як реновація історичних зон, вдосконалення транспортної інфраструктури та підвищення екологічних стандартів.

Туристичні об'єднання є ключовими учасниками у формуванні туристичної індустрії, які сприяють координації між різними гравцями ринку, стандартизації послуг та підвищенню їх якості. Вони об'єднують готелі, ресторани, туроператорів, авіалінії та інші пов'язані з туризмом організації. Основною метою таких об'єднань є забезпечення сталого розвитку туристичної галузі через спільні маркетингові ініціативи, розвиток інфраструктури, впровадження інноваційних технологій та підвищення професійної кваліфікації працівників [23]. Через такі об'єднання туристичні компанії можуть ефективніше впливати на політичні рішення, що стосуються галузі, і здійснювати колективний захист своїх інтересів перед державними та міжнародними органами.

Важливість визначення типів туристичних об'єднань в індустрії гостинності за організаційно-правовою ознакою полягає у забезпеченні чіткості управління, координації та взаємодії між різними стейкхолдерами. Розуміння правової структури та організаційної приналежності допомагає у встановленні правил співпраці, обміну ресурсами та інформацією, що в свою чергу сприяє більш ефективному розподілу ресурсів, покращенню якості послуг і підвищенню загальної конкурентоспроможності на туристичному ринку. Таке визначення також важливе для законодавчого регулювання індустрії, оскільки

воно впливає на податкове законодавство, стандарти безпеки та екологічні норми, які повинні дотримуватись туристичними підприємствами. Приклади типів об'єднань в індустрії туризму за організаційно-правовою ознакою представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Приклади типів об'єднань в індустрії туризму
за організаційно-правовою ознакою [3]

Тип об'єднання	Нормативний міст туристичного об'єднання	Приклад
Професійні асоціації	Об'єднання туристичних організацій і підприємств, які формуються для спільного виконання подібних функцій та координації діяльності.	«Асоціація лідерів туристичного бізнесу України»
Кооперативи	Об'єднання для спільних закупівель для зниження витрат, підвищення конкурентоспроможності.	Туристичні кооперативи малого бізнесу
Корпорація	Об'єднання у вигляді акціонерних товариств, що поєднує діяльність декількох організацій для досягнення спільних цілей.	Транснаціональна корпорація «TUI Group»
Консорціум	Тимчасова форма об'єднання туристичних організацій з метою вирішення конкретних проблем та завдань, здійснення великих інвестиційних, соціальних, технічних, екологічних проектів.	Консорціум «Київ туристичний»

Туристичні об'єднання виконують важливу роль у координації діяльності та підвищенні ефективності галузі туризму. Вони можуть бути організовані в різні форми, кожна з яких має свої особливості та призначення. Наприклад, професійні асоціації як «Асоціація лідерів туристичного бізнесу України» об'єднують туристичні організації та підприємства для спільного виконання подібних функцій та координації діяльності, що сприяє стандартизації послуг та підвищенню професіоналізму у галузі [41].

Кооперативи, такі як туристичні кооперативи малого бізнесу, формуються з метою спільних закупівель, що дозволяє знижувати витрати та підвищувати конкурентоспроможність їх членів. Такий підхід особливо важливий для малих підприємств, які можуть не мати достатнього капіталу для самостійного здійснення великих інвестицій.

Корпорації як «TUI Group», які є акціонерними товариствами, об'єднують діяльність декількох організацій для досягнення спільних цілей. Вони мають значний ресурс та вплив на ринку, що дозволяє їм здійснювати масштабні міжнародні проекти та інвестиції.

Консорціуми такі як «Консорціум «Київ туристичний» створюються як тимчасові об'єднання для вирішення конкретних проблем та завдань, включно з великими інвестиційними, соціальними, технічними та екологічними проектами, що дозволяє швидко реагувати на потреби ринку та забезпечувати високу ефективність виконання складних проектів.

Таким чином, різноманітність організаційно-правових форм туристичних об'єднань дозволяє галузі туризму бути більш адаптивною і конкурентоспроможною, відповідаючи на широкий спектр потреб та викликів ринку. Туристичні об'єднання значно впливають на підвищення якості туристичних послуг через координацію та стандартизацію надання послуг у галузі. Через співпрацю в рамках професійних асоціацій, кооперативів, корпорацій та консорціумів, учасники ринку мають можливість обмінюватися кращими практиками, впроваджувати новітні технології та підходи в обслуговуванні споживачів. Така кооперація також сприяє виконанню високих стандартів у всіх аспектах туристичного сервісу, від бронювання до забезпечення комфортного проживання і транспортування, що, в свою чергу, забезпечує вищу задоволеність туристів і підтримує позитивну репутацію галузі на міжнародному рівні.

Туристичні об'єднання надають значні переваги для індустрії туризму, починаючи від підвищення якості послуг через стандартизацію до ефективного маркетингу та розширеного охоплення ринку. Такі об'єднання сприяють обміну знаннями та кращими практиками, що дозволяє учасникам ринку навчатися один від одного та швидко адаптуватися до нових тенденцій. Крім того, вони забезпечують підвищену конкурентоспроможність, особливо для малих та середніх підприємств, шляхом координації спільних закупівель і операцій, що веде до оптимізації витрат [25]. Політичний вплив, який надають такі

об'єднання, може сприяти формуванню сприятливих умов для галузі через лобювання інтересів у владних структурах. Нарешті, спільні інвестиції в інфраструктуру та розвиток допомагають реалізувати масштабні проекти, що підвищують загальну привабливість туристичних регіонів. Переваги туристичних об'єднань систематизовано в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Переваги туристичних об'єднань [12]

Перевага	Зміст переваги
Підвищення якості послуг	Забезпечення високих стандартів обслуговування через стандартизацію та спільні протоколи.
Маркетинг та просування	Спільні маркетингові кампанії, що знижують витрати і збільшують охоплення.
Обмін знаннями та досвідом	Взаємодія між різними учасниками ринку для обговорення найкращих практик та інновацій.
Підвищення конкурентоспроможності	Дозволяє малим та середнім підприємствам конкурувати з великими компаніями.
Ефективність операцій	Координація спільних закупівель і операцій для зниження витрат і підвищення оперативності.
Політичний вплив	Можливість представлення і захисту інтересів у владних структурах.
Спільні інвестиції та розвиток	Реалізація великих проектів, що сприяє розвитку туристичної інфраструктури на місцевому та національному рівнях.

Туристичні об'єднання надають численні переваги, які сприяють зростанню та ефективності туристичної індустрії:

- підвищення якості послуг (через спільні стандарти і протоколи, туристичні об'єднання допомагають підняти рівень якості послуг, що надаються їх членами);

- маркетинг та просування (об'єднання можуть здійснювати спільні маркетингові кампанії, які зменшують витрати на рекламу та збільшують охоплення потенційних туристів);

- обмін знаннями та досвідом (об'єднання сприяють спілкуванню та обміну ідеями між різними учасниками ринку, що може включати обговорення найкращих практик, нововведень у галузі, а також рішень типових проблем);

- підвищення конкурентоспроможності (спільні зусилля допомагають маленьким та середнім підприємствам конкурувати на рівних умовах з

великими гравцями ринку, забезпечуючи їм доступ до ресурсів та технологій, які в іншому випадку могли бути недоступні;

- ефективність операцій (туристичні об'єднання можуть координувати спільні закупівлі та інші операції, що знижує загальні витрати та підвищує ефективність);

- політичний вплив (об'єднані туристичні компанії мають кращі можливості для представлення своїх інтересів у владних структурах та інших регуляторних органах, що допомагає формувати сприятливе регуляторне середовище для розвитку галузі);

- спільні інвестиції та розвиток (туристичні об'єднання можуть вести спільні проекти по розвитку інфраструктури та інших великих інвестиційних ініціатив, що сприяє розвитку туризму на регіональному та національному рівнях).

Завдяки своїм перевагам туристичні об'єднання сприяють не тільки підвищенню якості окремих підприємств, але й розвитку цілої індустрії. Туристичні об'єднання відіграють критичну роль у підвищенні рівня якості туристичних послуг, оскільки вони сприяють стандартизації, координації та взаємодії між різними учасниками галузі. Вони не тільки забезпечують обмін знаннями та кращими практиками, але й створюють умови для спільного розвитку маркетингових ініціатив та інноваційних технологій, що безпосередньо впливає на задоволення потреб споживачів. Через такі співпраці, туристичні об'єднання не тільки покращують якість послуг на місцевому рівні, але й сприяють глобальній конкурентоспроможності туристичних дестинацій, забезпечуючи стійкий розвиток всієї індустрії.

Таким чином, туристичні об'єднання відіграють стратегічну роль у розвитку туристичної галузі, забезпечуючи високий рівень сервісу та просування туристичних продуктів на національному та міжнародному рівнях. Їх вплив сприяє не тільки зростанню туристичного потоку, але й підвищенню загальної якості життя в регіонах, що активно розвивають туризм.

1.2. Нормативне забезпечення якості туристичних послуг.

Нормативне забезпечення якості туристичних послуг включає в себе комплекс правових та регуляторних актів, спрямованих на забезпечення високих стандартів обслуговування в туристичній галузі, що включає в себе законодавство, нормативно-правові акти та стандарти, що регулюють різні аспекти діяльності туристичних підприємств та організацій, від готельного господарства до екскурсійних послуг. Нормативне забезпечення встановлює вимоги до якості обслуговування, безпеки та здоров'я туристів, права та обов'язки туристичних операторів та агентів, а також стандартизує процеси управління та маркетингу у туристичній сфері [9]. Нормативи також можуть включати в себе вимоги до розміщення та обладнання готелів, ресторанів та інших туристичних закладів, а також до якості транспортного обслуговування та екскурсійних програм. В цілому, нормативне забезпечення якості туристичних послуг визначає рамки, в межах яких функціонує туристична галузь та забезпечує відповідність стандартам та вимогам якості обслуговування. Підходи до змістовного наповнення категорії «якість» систематизовано в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Підходи до змістовного наповнення категорії «якість» [15]

Походження	Трактування
Підхід за властивостями	Якість визначається через набір характеристик, що відповідають стандартам або очікуванням.
Споживчий підхід	Якість визначається здатністю продукту або послуги задовольнити потреби та бажання споживачів.
Виробничий підхід	Якість розглядається як ступінь відповідності продукту або послуги виробничим специфікаціям.
Цільовий підхід	Якість визначається здатністю продукту або послуги досягати встановлених цілей.
Вартісний підхід	Якість оцінюється як співвідношення між ціною та ефективністю продукту або послуги.
Трансцендентний підхід	Якість сприймається як невизначена величина, яка перевершує звичайні стандарти та відчувається інтуїтивно.

Підходи до розуміння категорії «якість» можуть бути різноманітними і залежать від контексту та цілей оцінки. Підхід за властивостями вважає, що якість продукту чи послуги визначається наявністю певного набору характеристик, які задовольняють встановлені стандарти або вимоги. Цей підхід орієнтований на об'єктивні мірки якості. На противагу цьому, споживчий підхід вимірює якість через призму задоволення потреб та бажань споживачів, тобто якість тут – це суб'єктивне сприйняття споживачем продукту або послуги [32].

Виробничий підхід акцентує увагу на дотриманні виробничих специфікацій та стандартів, де якість розглядається як відсутність дефектів і помилок у виробничому процесі. З іншого боку, цільовий підхід фокусується на здатності продукту чи послуги досягати конкретних, заздалегідь визначених цілей, тобто якість вимірюється як ефективність досягнення цих цілей.

Вартісний підхід визначає якість через співвідношення ціни та вартості, вважаючи, що продукт або послуга мають високу якість, якщо вони забезпечують найкращі можливості за дану ціну. Трансцендентний підхід, у свою чергу, вбачає якість як невизначену, майже містичну величину, яка відчувається, але яку важко точно описати або виміряти.

Кожен із цих підходів має свої особливості та застосовується в залежності від потреб галузі, цілей оцінки та специфіки продуктів або послуг. Різні підходи до розуміння категорії «якість» включають підходи за властивостями, споживчий, виробничий, цільовий, вартісний, та трансцендентний, кожен з яких пропонує унікальний кут зору на оцінку якості продуктів або послуг. Вони варіюються від об'єктивного аналізу властивостей і специфікацій до суб'єктивного сприйняття споживачами та їх задоволення. Ці підходи дозволяють організаціям вибирати оптимальний метод оцінки якості, виходячи з власних цілей, ринкових умов і цільової аудиторії, забезпечуючи при цьому баланс між витратами, ефективністю та споживацькими очікуваннями.

Визначення змістовних ознак якості туристичних послуг є критично важливим для успіху туристичної індустрії, оскільки воно дозволяє точно

виміряти та оптимізувати рівень задоволення споживачів. Чітке розуміння того, що формує якість послуг, таких як комфорт, доступність, надійність та персоналізація, допомагає туристичним компаніям розробляти відповідні стандарти обслуговування, які відповідають очікуванням та перевагам споживачів [24]. Зазначене, в свою чергу, не тільки покращує загальне сприйняття бренду та сприяє повторному вибору та рекомендаціям з боку споживачів, але й забезпечує конкурентну перевагу на ринку, насиченому різноманітними пропозиціями. Чітке визначення і систематичне впровадження ознак якості є фундаментом для сталого розвитку та зростання в сфері туристичних послуг (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Структура змістовних ознак якості туристичних послуг [25]

Важливість визначення змістовних ознак якості туристичних послуг наголошується через ряд факторів, які притаманні саме цій галузі. Туристичні послуги, як правило, мають високу ступінь нематеріальності, що означає важкість їх накопичення та передачі. Такий підхід є унікальною особливістю, який вимагає чіткого визначення того, що споживачі фактично отримують, коли вони купують туристичну послугу. Також, сезонність більшості

туристичних послуг робить важливим визначення якості для забезпечення постійного задоволення споживачів незалежно від періоду року.

Соціальний вплив, що його мають туристичні послуги, також підкреслює потребу в розумінні якості. Послуги, які взаємодіють з численними підприємствами гостинності, інтегруючи культуру і значення місцевості, вимагають високих стандартів якості, щоб позитивно впливати на сприйняття регіону туристами. Крім того, періодичність та системність у процесі забезпечення якості є критичною, оскільки туризм часто включає повторне відвідування, і стабільність якості послуг може значно вплинути на рішення споживачів повернутися. Особлива увага до значних обсягів витрат на забезпечення якості та доцільність використання додаткових послуг також підкреслюють важливість визначення якісних характеристик. Розуміння того, які аспекти туристичної послуги є ключовими для споживача, дозволяє туристичним підприємствам ефективно інвестувати у вдосконалення саме тих сфер, які найбільше впливають на задоволення споживачів, оптимізуючи при цьому витрати [48].

Концепції ISO та TQM мають вирішальне значення для забезпечення якості управління та операцій у будь-якій організації, оскільки вони сприяють створенню стандартів високої якості та культури постійного вдосконалення. Впровадження цих стандартів не тільки підвищує рівень задоволеності туристів та інших споживачів туристичних послуг, але й оптимізує виробничі процеси, знижує витрати та покращує ефективність роботи. ISO забезпечує універсальність та взаємну сумісність процесів на міжнародному рівні, тоді як TQM втілює в організацію принципи гнучкості та інноваційності, зосереджуючись на кожному співробітнику та його внеску у загальний успіх [7]. Таким чином, обидві концепції відіграють ключову роль у створенні конкурентоспроможної переваги і забезпеченні сталого розвитку організацій в довгостроковій перспективі. Порівняння змістовних частин концепцій ISO і TQM представлено в таблиці 1.4.

Порівняння змістовних частин концепцій ISO і TQM [3]

Аспект	ISO	TQM
Фокус	На дотриманні стандартів і процедур.	На неперервному поліпшенні процесів та культурі якості в усій організації.
Методологія	Формалізований підхід з акцентом на документації, стандартизації та сертифікації.	Загально-організаційний підхід, що включає залучення всіх рівнів співробітників.
Орієнтація	Орієнтований на відповідність зовнішнім стандартам і вимогам.	Орієнтований на задоволення потреб споживачів і внутрішнє вдосконалення.
Мета	Забезпечення якості через дотримання визначених міжнародних стандартів.	Забезпечення якості через культуру безперервного поліпшення і залучення співробітників.
Переваги	Міжнародне визнання, покращення довіри споживачів, зниження виробничих ризиків.	Покращення задоволеності споживачів, гнучкість у процесах, покращення морального клімату.

Концепції ISO та TQM є двома відмінними підходами до управління якістю в організаціях, кожен з яких має свої унікальні особливості та методології. ISO стандартизує процеси, продукти та системи для забезпечення якості та відповідності міжнародним нормам. Такий підхід досягається через детальне документування, яке вимагає чіткого виконання встановлених процедур. Основні переваги ISO включають міжнародне визнання та збільшення довіри споживачів, але процес може бути витратним і ригідним з точки зору необхідності дотримання всіх стандартів. TQM, з іншого боку, є більш гнучким і якісним підходом, який включає в себе всю організацію в процес управління якістю. Він зосереджений на неперервному поліпшенні і задоволенні потреб споживачів. TQM спонукає до залучення всіх співробітників у процес вдосконалення, що сприяє покращенню корпоративної культури та збільшенню задоволеності споживачів. Основні недоліки полягають у потенційній складності впровадження глибоких змін у корпоративній культурі. В обох підходах ключовою є їх здатність впливати на процеси і результати в організації, але їх впровадження та підтримка вимагають різного рівня ресурсів, часу та зусиль. Вибір між ISO та TQM залежатиме від специфіки організації, її цілей та стратегічного вектору розвитку.

1.3. Світовий досвід розвитку якості туристичних послуг регіону шляхом формування туристичних об'єднань.

Світовий досвід розвитку якості туристичних послуг через формування туристичних об'єднань є важливим джерелом відповідних стратегій для регіонів, що прагнуть покращити свою туристичну індустрію. Багато країн і регіонів вже успішно використовують модель об'єднань для підвищення якості та конкурентоспроможності свого туристичного простору. Наприклад, в Швейцарії, так звані «туристичні організації» об'єднують силу готелів, ресторанів, туристичних агентств та місцевих підприємств для спільної реклами та розвитку інфраструктури. Ще одним прикладом є Японія, де місцеві туристичні об'єднання, відомі як «конвенції та відділи відпочинку», активно працюють над просуванням туристичних маршрутів, культурних заходів та інших подій для привертання туристів [2]. Зазначені об'єднання виконують важливу роль у координації зусиль місцевих стейкхолдерів і забезпеченні високого стандарту обслуговування. Такий підхід сприяє створенню зручного та привабливого середовища для туристів і сприяє розвитку туризму як ключової галузі.

Інституції Європейського Союзу відіграють значущу роль у розвитку та регулюванні індустрії туризму, оскільки вони формують політику та надають фінансування, що сприяє сталому та відповідальному туризму на континенті. Вони розробляють директиви та регуляції, які забезпечують високі стандарти якості послуг, безпеку туристів, а також збереження культурної спадщини та навколишнього середовища. ЄС також ініціює програми сприяння мобільності туристів, такі як Шенгенська угода, що забезпечує вільне переміщення між країнами-членами. Такі зусилля не тільки підтримують економічний розвиток регіонів, але й сприяють міжкультурному обміну та зміцненню європейської ідентичності. Інституції Європейського Союзу мають критичне значення у стимулюванні та підтримці розвитку туристичної індустрії. Через надання спільних регулятивних рамок, фінансування проектів і програм, ЄС виступає як

каталізатор для інновацій та сталого розвитку в галузі [56]. Такі інституції, як Європейська комісія, активно працюють над формуванням політик, які спрямовані на підтримку малого та середнього туристичного бізнесу, що допомагає зменшити бар'єри до входу на ринок і підвищити конкурентоспроможність.

Туристичні об'єднання використовують ці ініціативи для координації та співпраці на регіональному і міжнародному рівнях, сприяючи транскордонним туристичним проектам та маркетингу. Європейські фонди, як наприклад, Європейський фонд регіонального розвитку, забезпечують фінансування для покращення інфраструктури та культурних ініціатив, що безпосередньо застосовується в туристичному секторі і допомагає об'єднанням розширювати та покращувати свої послуги. Крім того, політика ЄС щодо спрощення візових процедур та регулювання авіаційного простору забезпечує збільшення туристичних потоків, що є важливим для туристичних об'єднань, орієнтованих на залучення міжнародних відвідувачів. Інституціональна система ЄС у сфері індустрії туризму представлена на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Інституціональна система ЄС у сфері індустрії туризму.

Інституції Європейського Союзу відіграють важливу роль у стимулюванні та регулюванні туристичної індустрії, надаючи значну підтримку туристичним об'єднанням та сприяючи розвитку туризму в регіоні. Через їхні ініціативи і політики, зокрема, через сприяння розвитку транскордонного туризму і вдосконалення інфраструктури, європейські туристичні об'єднання можуть використовувати спільні ресурси для реалізації масштабних проектів. Європейський Союз також впроваджує політики, які спрямовані на забезпечення стійкості та екологічної безпеки в туристичному секторі, встановлюючи стандарти і норми, які сприяють збереженню природи та культурної спадщини, що не тільки підвищує якість туристичних послуг, але й допомагає у збереженні ресурсів для майбутніх поколінь [39].

Крім того, ЄС активно працює над поліпшенням мобільності туристів в регіоні через такі ініціативи, як Шенгенська угода, що дозволяє туристам з країн-членів вільно переміщатися без паспортного контролю на великих територіях Європи. Такі заходи значно збільшують туристичний потік і сприяють економічному розвитку регіонів. Загалом, підтримка ЄС в індустрії туризму через різні програми і фонди є надзвичайно важливою для забезпечення сталого розвитку та міжнародної конкурентоспроможності європейських туристичних об'єднань, що, у свою чергу, позитивно впливає на якість життя місцевих спільнот та задоволення туристів.

Кластерні об'єднання в туризмі виступають як ефективний механізм для збільшення конкурентоспроможності та інноваційності в галузі, оскільки вони сприяють співпраці між різними учасниками ринку, включаючи готелі, туристичні агентства, транспортні компанії, ресторани та інші служби [55]. Такі кластери дозволяють ефективно об'єднувати ресурси, спільно розробляти туристичні продукти та маркетингові стратегії, що веде до підвищення якості та різноманітності послуг, а також кращого задоволення потреб туристів.

Широка географія та різноманітність учасників в кластерних об'єднаннях допомагає створювати унікальні туристичні продукти, які включають культурні, історичні, природні та інші аспекти регіону, що також сприяє

розподілу туристичних потоків, зменшує сезонні коливання та сприяє сталому розвитку місцевих спільнот.

Кластеризація в туризмі також стимулює інновації шляхом сприяння обміну знаннями та передовими практиками між учасниками, що включає впровадження новітніх технологій управління, маркетингу та обслуговування споживачів, що підвищує загальну якість та ефективність туристичної індустрії. В кінцевому підсумку, кластерні об'єднання створюють більш конкурентні та привабливі туристичні напрямки, залучаючи більшу кількість відвідувачів і сприяючи економічному зростанню [17].

Таблиця 1.5

Приклади країни, які використовують кластерні об'єднання для спеціалізації та підвищення привабливості своїх туристичних напрямків [27]

Країна	Регіон або місцевість	Особливість кластеру
Іспанія	Costa Brava	Гастрономічний туризм
Німеччина	Баварія	Медичний туризм, велосипедний туризм
Таїланд	Різні регіони	Медичний туризм
Австралія	Великий Бар'єрний риф	Еко-туризм та охорона природних ресурсів
Канада	Британська Колумбія	Пригодницький та еко-туризм

Кластерні об'єднання у туризмі є важливими інструментами для сприяння сталому розвитку, інноваціям та підвищенню конкурентоспроможності у галузі. Вони дозволяють різним учасникам ринку об'єднувати ресурси, координувати маркетингові зусилля та розвивати комплексні туристичні продукти. Наприклад, в Іспанії кластер «Costa Brava» спеціалізується на гастрономічному туризмі, використовуючи місцеву кухню як ключовий атракціон для туристів.

У Німеччині, зокрема в Баварії, кластери активно розвивають медичний та велосипедний туризм, надаючи відвідувачам якісні медичні послуги та чудові умови для велосипедних маршрутів, що не тільки підвищує задоволеність туристів, але й сприяє економічному розвитку регіону.

Таїланд використовує кластери для розвитку медичного туризму, пропонуючи високоякісні медичні послуги за конкурентоспроможними цінами, що приваблює пацієнтів із різних країн світу. У Австралії кластер Великого Бар'єрного рифу зосереджений на еко-туризмі та збереженні унікальних природних ресурсів, що допомагає захистити риф та одночасно приваблювати туристів.

У Канаді, зокрема у Британській Колумбії, кластери фокусуються на пригодницькому та еко-туризмі, використовуючи неймовірні природні ландшафти для залучення туристів, зацікавлених у незабутніх пригодах на відкритому повітрі. Такі кластери допомагають не тільки підвищити відвідуваність регіону, але й зберегти його природні ресурси для майбутніх поколінь. Таким чином, кластерні об'єднання відіграють ключову роль у розвитку туристичних напрямків, забезпечуючи взаємодію та співпрацю між різними учасниками туристичної індустрії, покращуючи якість послуг та сприяючи економічному зростанню.

Досвід формування туристичних кластерів у європейських країнах є надзвичайно важливим для України, оскільки він демонструє ефективність кооперації між різними учасниками туристичної індустрії для підвищення якості послуг та конкурентоспроможності регіонів. Впровадження подібних кластерних ініціатив в Україні може сприяти розвитку місцевого туризму, залученню інвестицій, створенню нових робочих місць та покращенню економічного стану регіонів. Крім того, об'єднання зусиль різних суб'єктів туристичного ринку може допомогти в збереженні культурної та природної спадщини, стимулювати інновації та забезпечити сталий розвиток туристичної галузі. Вивчення та адаптація кращих європейських практик можуть стати ключовими кроками на шляху до процвітання українського туризму [44].

Вважаємо за доцільне дослідити приклади світових кластерів індустрії туризму (табл. 1.6).

Приклади світових туристичних кластерів [47]

Назва кластеру	Розташування	Основні види туризму
Кластер туризму Альпійського регіону	Австрія, Швейцарія, Франція, Італія, Німеччина	Зимові види спорту, екологічний туризм, гірські курорти
Каталонський туристичний кластер	Іспанія	Пляжний відпочинок, культурний туризм, гастрономічний туризм
Кластер туризму Тосканії	Італія	Історичний туризм, винні тури, агротуризм
Туристичний кластер Баварії	Німеччина	Культурний туризм, медичний туризм, зимові види спорту
Кластер туризму Провансу-Альпи-Лазурний берег	Франція	Пляжний відпочинок, винні тури, екотуризм, культурний туризм

Кластер туризму Альпійського регіону охоплює кілька країн, включаючи Австрію, Швейцарію, Францію, Італію та Німеччину. Цей кластер відомий своїми зимовими видами спорту, такими як лижний спорт і сноубординг, а також екологічним туризмом та гірськими курортами. Регіон пропонує відвідувачам мальовничі краєвиди, чисте повітря і багатий вибір активного відпочинку. Співпраця між країнами та регіонами дозволяє підвищувати якість послуг і залучати більше туристів.

Каталонський туристичний кластер розташований в Іспанії, зосереджуючи свою діяльність навколо Барселони та узбережжя Коста-Брава. Цей кластер пропонує широкий спектр туристичних послуг, включаючи пляжний відпочинок, культурний туризм і гастрономічні тури. Барселона приваблює туристів своєю архітектурною спадщиною, музеями, фестивалями і чудовими ресторанами. Кластер об'єднує різні туристичні підприємства, що сприяє покращенню сервісу та розвитку регіону [37].

Кластер туризму Тосканії в Італії відомий своєю багатою історичною та культурною спадщиною. Туристи можуть насолоджуватися винними турами, агротуризмом та відвідуванням історичних пам'яток. Регіон приваблює своїми мальовничими краєвидами, виноградниками і сільськими пейзажами. Тоскана є ідеальним місцем для тих, хто цінує мистецтво, історію та вино. Співпраця

місцевих готелів, ресторанів і туристичних агентств дозволяє створювати якісні туристичні продукти.

Туристичний кластер Баварії, розташований в Німеччині, пропонує різноманітні можливості для культурного туризму, медичного туризму та зимових видів спорту. Баварія відома своїми традиційними фестивалями, такими як Октоберфест, а також своїми замками та гірськолижними курортами. Кластер об'єднує різні галузі туристичної індустрії, що сприяє покращенню якості послуг і залученню туристів з усього світу.

Кластер туризму Провансу-Альпи-Лазурний берег у Франції об'єднує туристичні ресурси узбережжя Середземного моря, Провансу та Альп. Зазначений кластер пропонує відвідувачам пляжний відпочинок, винні тури, екотуризм та культурний туризм. Регіон відомий своїми мальовничими краєвидами, історичними містами і розкішними курортами на Лазурному березі. Співпраця між місцевими підприємствами дозволяє забезпечити високий рівень обслуговування та різноманітність туристичних пропозицій.

Таким чином, формування туристичних кластерів є потужним інструментом для підвищення якості туристичних послуг та стимулювання економічного розвитку регіонів. Досвід європейських країн свідчить про ефективність кооперації між різними учасниками ринку, що дозволяє створювати конкурентоспроможні та привабливі туристичні продукти. Для України впровадження подібних ініціатив може стати важливим кроком у розвитку національної туристичної галузі, сприяти збереженню культурної та природної спадщини, а також забезпечити сталий розвиток місцевих економік. Використання європейських практик і адаптація їх до українських умов можуть значно покращити туристичний потенціал країни і зробити її привабливішою для міжнародних і внутрішніх туристів.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

2.1. Тенденції розвитку кластерних туристичних об'єднань в регіонах України

Дослідження якості туристичних послуг регіонів України є надзвичайно важливим, оскільки воно дозволяє виявити сильні та слабкі сторони існуючої інфраструктури і сервісу, а також визначити потенційні напрямки для покращення. Аналіз рівня задоволеності туристів, вивчення їхніх потреб та очікувань допомагають сформуванню стратегій розвитку, спрямованих на підвищення якості послуг і створення конкурентоспроможного туристичного продукту. Таке дослідження є основою для розробки ефективних маркетингових стратегій, які дозволяють залучити більше туристів і забезпечити сталий розвиток туристичної індустрії в регіонах [18].

Формування туристичних об'єднань може стати потужним каталізатором для покращення якості туристичних послуг в Україні. Об'єднання зусиль місцевих підприємств, готелів, ресторанів, туристичних агентств та інших суб'єктів ринку дозволяє створювати синергію, обмінюватись досвідом та інноваціями. Це сприяє підвищенню стандартів обслуговування, оптимізації ресурсів та розвитку нових туристичних продуктів, які можуть задовольнити різноманітні потреби туристів. Крім того, такі об'єднання можуть ефективніше просувати регіони на міжнародному рівні, залучати інвестиції і сприяти економічному зростанню. Дослідження якості туристичних послуг є ключовим кроком у цьому процесі, оскільки воно надає необхідну інформацію для прийняття обґрунтованих рішень і розробки стратегій розвитку.

Тенденції розвитку якості туристичних послуг в регіонах України в останні роки відображають загальний розвиток туристичної галузі країни та відповідні зміни в попиті та потребах туристів. Однією з ключових тенденцій є ріст популярності внутрішнього туризму серед українців, а також зростання числа закордонних туристів, які обирають Україну як свою туристичну

дестинацію, що стимулює туристичний бізнес до покращення якості послуг та інфраструктури для забезпечення конкурентоспроможності та задоволеності гостей [52].

Ще однією тенденцією є зростання уваги до розвитку екологічності та сталого туризму. Завдяки підвищенню екологічної свідомості серед туристів та загальному зростанню інтересу до збереження природи, регіони України все більше звертають увагу на створення екологічно чистих туристичних маршрутів та об'єктів, розробку екологічної інфраструктури та впровадження практик сталого управління в туристичну діяльність. Такі заходи сприяють не лише підвищенню якості туристичних послуг, але й збереженню природних ресурсів та залученню нових сегментів туристичного ринку.

Структура кластерних об'єднань України представлено на рис. 2.1.

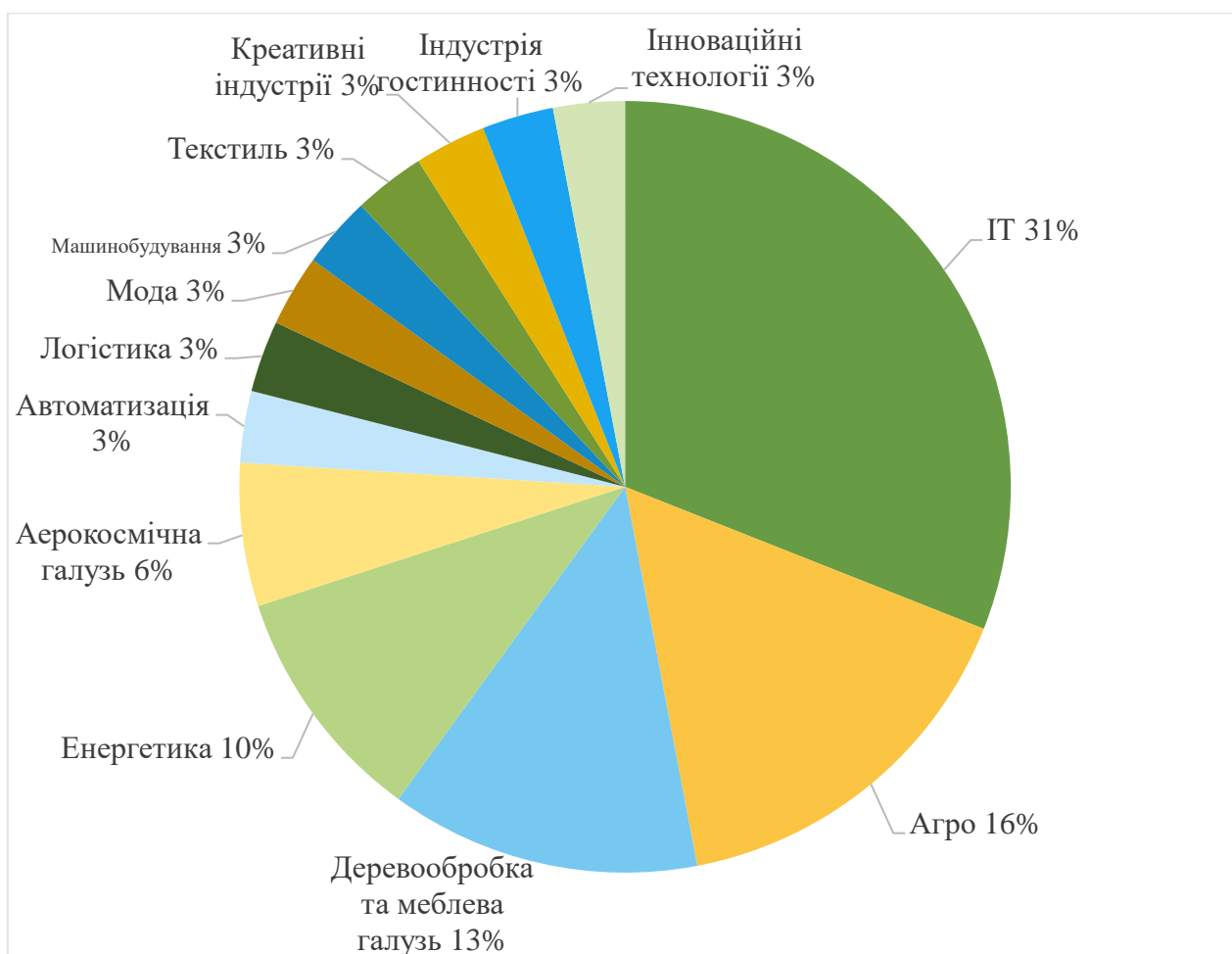

Рис. 2.1. Структура кластерних об'єднань України станом на 2022 рік [41]

Індустрія гостинності є однією з ключових галузей, що формує туристичні об'єднання в Україні. Вона включає готелі, ресторани, кафе, туристичні агентства та інші підприємства, що забезпечують сервіс для туристів. Якість послуг у цій галузі безпосередньо впливає на загальне враження туристів про регіон, тому розвиток кластерів у цій сфері є надзвичайно важливим для підвищення конкурентоспроможності та привабливості регіонів [39].

Креативні індустрії також є важливим елементом кластерних об'єднань, оскільки вони включають культурні та мистецькі заходи, фестивалі, музеї, театри та інші культурні заклади. Вони приваблюють туристів, зацікавлених у культурному туризмі, та сприяють розвитку місцевої культури. Кластеризація в цій галузі може забезпечити кращу координацію подій, підвищення якості культурних продуктів та залучення більшої кількості відвідувачів.

Логістика є ще однією важливою складовою кластерних об'єднань, забезпечуючи зручність і комфорт переміщення туристів. Вона включає транспортні компанії, служби таксі, аеропорти та інші транспортні інфраструктури. Ефективна логістика є ключовим фактором у створенні позитивного туристичного досвіду, тому співпраця у цій сфері сприяє покращенню транспортного обслуговування та зниженню витрат.

Аналіз структури кластерних об'єднань України станом на 2022 рік засвідчує, що IT-галузь становила 31 % від загального числа кластерів, аграрний сектор 16 %, деревообробка та меблева галузь – 13 %, енергетика – 1%, аерокосмічна галузь – 6 %. Зазначимо що досліджувана нами індустрія гостинності, як і автоматизація, логістика, мода, машинобудування, текстиль, креативні індустрії, інноваційні технології займають по 3 % відповідно. Зазначені аналітичні показники свідчать про різноманіття галузей, що беруть участь у кластеризації, та про їхню відносну вагу у загальній структурі.

Формування кластерних об'єднань у туристичній індустрії України має значний потенціал для підвищення якості туристичних послуг та загального економічного розвитку регіонів. Залучення різних галузей, таких як індустрія

гостинності, креативні індустрії, логістика та інші, сприяє створенню синергії, обміну інноваціями та підвищенню рівня сервісу. Аналіз структури та відсоткового розподілу участі секторів у кластеризації показує різноманіття і важливість комплексного підходу до розвитку туризму. Впровадження ефективних кластерних стратегій дозволить Україні стати більш привабливою для туристів і сприятиме сталому розвитку місцевих економік [14].

Застосування SWOT-аналізу в процесі дослідження формування та розвитку туристичних об'єднань в Україні є надзвичайно важливим інструментом для стратегічного планування. SWOT-аналіз дозволяє ідентифікувати сильні та слабкі сторони (Strengths і Weaknesses) туристичних об'єднань, а також можливості та загрози (Opportunities і Threats), з якими вони можуть зіткнутися. Такий підхід дає змогу керівникам і планувальникам краще розуміти внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на діяльність об'єднань, і розробляти ефективні стратегії для підвищення їх конкурентоспроможності та стійкості. Наприклад, сильні сторони можуть включати високий рівень сервісу та унікальні туристичні пропозиції, тоді як слабкі сторони можуть бути пов'язані з недостатнім маркетингом або інфраструктурою.

Виявлення можливостей і загроз за допомогою SWOT-аналізу також є критично важливим для забезпечення довгострокового успіху туристичних об'єднань. Можливості можуть включати нові ринки, інноваційні технології та покращення транспортної інфраструктури, що можуть бути використані для розширення та розвитку. Загрози ж можуть бути представлені економічними спадами, політичною нестабільністю або конкуренцією з інших регіонів. Розуміння цих факторів дозволяє туристичним об'єднанням розробляти стратегії для максимального використання можливостей та мінімізації ризиків, що в кінцевому результаті сприяє сталому розвитку туризму в Україні. SWOT-аналіз є невід'ємною частиною комплексного підходу до розвитку туризму, допомагаючи оптимізувати ресурси та досягти стратегічних цілей [47].

Матриця SWOT- аналізу формування та розвитку туристичних об'єднань в Україні представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

SWOT- аналіз формування та розвитку туристичних об'єднань в Україні

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - значна кількість туристичних ресурсів; - збережені традиції в більшості регіонів; - посилення конкуренції серед підприємств; - значний рівень транспортного забезпечення; - значний рівень освіти населення; - можливості для розвитку видів туризму; - значний спектр стейкхолдерів туризму. 	<ul style="list-style-type: none"> - сезонність турпродукту; - зношеність інфраструктури регіонів; - відсутність фінансування; - політична та економічна нестабільність; - занедбаний стан пам'яток; - недосконалість законодавства; - невідповідність послуг світовим стандартам - наявність мовного бар'єру в індустрії
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - формування різних об'єднань за міжнародними стандартами; - розширення асортименту турпослуг; - розробка дієвих інвестиційних програм; - інтеграція продуктів та послуг; - посилення конкурентних переваг туристичного продукту; - застосування інструментів ведення бізнесу. 	<ul style="list-style-type: none"> - військова агресія росії проти України; - нестабільна економічна ситуація; - знищення інфраструктури в регіонах; - зниження рівня життя населення; - високий рівень безробіття; - відтік населення за кордон; - зношеність інфраструктури та комунікацій; - демографічна катастрофа.

Однією з головних сильних сторін формування та розвитку туристичних об'єднань в Україні є значна кількість туристичних ресурсів. Україна має багату культурну і природну спадщину, яка приваблює туристів з усього світу. Збережені традиції в більшості регіонів додають унікальності туристичним продуктам і сприяють розвитку культурного туризму. Крім того, посилення конкуренції серед підприємств сприяє підвищенню якості послуг та стимулює інновації. Значний рівень транспортного забезпечення та освіти населення створює хороші умови для розвитку туризму, а різноманітність зацікавлених сторін туризму дозволяє реалізовувати комплексні підходи до розвитку галузі.

Серед слабких сторін варто відзначити сезонність туристичних продуктів, яка обмежує діяльність багатьох підприємств виключно певними періодами року. Зношеність інфраструктури регіонів, відсутність фінансування та політична і економічна нестабільність є суттєвими перешкодами для сталого розвитку туризму. Занедбаний стан пам'яток та незадовільний стан доріг також впливають на загальне враження туристів про Україну. Недосконалість

законодавства світовим стандартам, а також мовний бар'єр у індустрії туризму ускладнюють інтеграцію на міжнародний ринок.

Можливості для розвитку туристичних об'єднань в Україні включають формування різних об'єднань за міжнародними стандартами, що дозволяє підвищити рівень послуг і покращити конкурентоспроможність на світовому ринку. Розширення асортименту туристичних послуг і розробка дієвих інвестиційних програм сприятимуть залученню нових туристів та інвесторів. Інтеграція продуктів та послуг дозволяє створювати комплексні туристичні пропозиції, а посилення конкурентних переваг туристичного продукту і впровадження сучасних інструментів ведення бізнесу можуть значно покращити ефективність туристичних об'єднань [26].

Однією з найбільших загроз для розвитку туристичних об'єднань в Україні є військова агресія росії, яка призводить до нестабільної економічної ситуації і знищення інфраструктури в регіонах внаслідок бойових дій, що також призводить до зниження рівня життя населення, високого рівня безробіття і відтоку населення за кордон. Зношеність інфраструктури та комунікацій, а також демографічна катастрофа додатково ускладнюють розвиток туризму. Такі фактори створюють значні ризики для сталого розвитку туристичних об'єднань і вимагають ретельного планування та адаптації стратегій.

SWOT-аналіз формування та розвитку туристичних об'єднань в Україні надає глибоке розуміння як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, що впливають на галузь. Виявлення сильних сторін, таких як значний туристичний потенціал і високий рівень освіти, дозволяє ефективно використовувати ці ресурси для розвитку. Однак, слабкі сторони, включаючи зношеність інфраструктури та відсутність фінансування, потребують негайної уваги і вирішення [7]. Можливості, такі як інтеграція з міжнародними стандартами і розширення асортименту послуг, відкривають шляхи для зростання і інновацій, тоді як загрози, зокрема військова агресія та економічна нестабільність, вимагають адаптивних і стійких стратегій для забезпечення сталого розвитку. SWOT-аналіз є ключовим інструментом для прийняття обґрунтованих рішень і

формування стратегічних планів, що сприятимуть успішному розвитку туристичних об'єднань в Україні. Основні приклади об'єднання суб'єктів індустрії туризму в Україні представлено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Приклади об'єднання суб'єктів індустрії туризму в Україні [26]

Назва об'єднання	Основні учасники	Мета об'єднання
Львівський туристичний альянс	Готелі, ресторани, туристичні агентства, культурні заклади	Просування Львова як туристичного центру, покращення якості послуг, підвищення конкурентоспроможності
Асоціація курортів України	Курортні комплекси, санаторії, лікувальні центри	Розвиток курортного туризму, стандартизація послуг, міжнародне просування українських курортів
Асоціація готельних об'єднань та готелів міст України	Готелі, готельні об'єднання	Підвищення стандартів обслуговування, просування України туристичної, підтримка інтересів готельного бізнесу
Київська асоціація туроператорів	Туроператори, туристичні агентства	Координація зусиль з розвитку туристичних маршрутів, покращення якості турпослуг, проведення рекламних кампаній
Карпатська туристична асоціація	Готелі, бази відпочинку, туристичні агентства, природоохоронні організації	Розвиток екотуризму, активних видів відпочинку, збереження природної та культурної спадщини Карпат

Львівський туристичний альянс об'єднує готелі, ресторани, туристичні агентства, культурні заклади та інші підприємства, які працюють в туристичній індустрії Львова та області. Основна мета цього об'єднання – просування Львова як туристичного центру на міжнародному рівні, покращення якості послуг та підвищення конкурентоспроможності регіону. Альянс організовує різноманітні заходи, конференції, туристичні виставки та фестивалі, що сприяють залученню туристів.

Асоціація курортів України об'єднує курортні комплекси, санаторії, лікувальні центри та інші оздоровчі заклади по всій країні. Діяльність асоціації спрямована на розвиток курортного та оздоровчого туризму, стандартизацію послуг, впровадження сучасних технологій лікування і відпочинку, а також на міжнародне просування українських курортів. Асоціація також співпрацює з місцевими та державними органами влади для покращення інфраструктури та законодавчої бази в галузі курортології [41].

Асоціація курортів України об'єднання спрямоване на підвищення стандартів обслуговування в готелях, просування України як туристичного напрямку, а також на підтримку і захист інтересів готельного бізнесу на національному рівні. Асоціація надає своїм членам можливості для навчання та підвищення кваліфікації персоналу, обмінюється досвідом та найкращими практиками в управлінні готелями, а також організовує рекламні кампанії та промоційні акції.

Київська асоціація туроператорів об'єднує туроператорів та туристичні агентства, що працюють у Києві та Київській області. Вона спрямована на координацію зусиль з розвитку туристичних маршрутів, покращення якості туристичних послуг, проведення спільних рекламних кампаній та участь у міжнародних туристичних виставках. Асоціація також працює над створенням єдиних стандартів обслуговування туристів і розробкою нових продуктів.

Карпатська туристична асоціація об'єднує суб'єктів туристичної індустрії в Карпатському регіоні, включаючи готелі, бази відпочинку, туристичні агентства та природоохоронні організації. Метою асоціації є розвиток екотуризму, активних видів відпочинку (лижні курорти, пішохідні тури), а також збереження природної та культурної спадщини Карпат. Асоціація активно працює над залученням інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури та проводить екологічні акції і освітні програми для місцевих жителів та туристів. Зазначені приклади демонструють, як об'єднання зусиль різних суб'єктів туристичної індустрії може сприяти розвитку туризму в Україні, покращенню якості послуг та підвищенню привабливості регіонів для відвідувачів [54].

Об'єднання суб'єктів індустрії туризму в Україні, такі як Львівський туристичний альянс, Асоціація курортів України, Асоціація готельних об'єднань та готелів міст України, Київська асоціація туроператорів і Карпатська туристична асоціація, демонструють ефективність кооперації у туристичній галузі. Львівський туристичний альянс, наприклад, об'єднує готелі, ресторани, туристичні агентства та культурні заклади для просування Львова як

міжнародного туристичного центру, що сприяє підвищенню якості послуг і створенню конкурентоспроможного туристичного продукту. Аналогічно, Асоціація курортів України фокусується на розвитку курортного та оздоровчого туризму, стандартизації послуг і просуванні українських курортів на міжнародному рівні. Такі об'єднання сприяють поліпшенню координації, обміну досвідом та впровадженню інноваційних рішень, що підвищує привабливість регіонів для туристів [28].

Карпатська туристична асоціація, яка об'єднує готелі, бази відпочинку, туристичні агентства та природоохоронні організації, працює над розвитком екотуризму і активних видів відпочинку в Карпатському регіоні, зберігаючи при цьому природну та культурну спадщину. Київська асоціація туроператорів, яка об'єднує туроператорів та туристичні агентства, спрямовує свої зусилля на координацію розвитку туристичних маршрутів, покращення якості турпослуг і проведення рекламних кампаній для просування Києва та Київської області як туристичного напрямку. Такі об'єднання дозволяють більш ефективно використовувати наявні ресурси, підвищувати стандарти обслуговування та залучати інвестиції, що в кінцевому результаті сприяє сталому розвитку туристичної індустрії в Україні.

Таким чином, тенденції розвитку кластерних туристичних об'єднань в регіонах України свідчать про зростаючу важливість кооперації та інтеграції зусиль різних суб'єктів туристичної індустрії для підвищення конкурентоспроможності та якості послуг. Об'єднання, такі як Львівський туристичний альянс та Карпатська туристична асоціація, демонструють успішні приклади синергії, що сприяє не лише економічному зростанню, але й збереженню культурної та природної спадщини. Впровадження міжнародних стандартів, розвиток інфраструктури, розширення асортименту туристичних послуг та активне просування на міжнародному рівні є ключовими факторами, що визначають сучасні тенденції в цій галузі. Зазначені процеси забезпечують сталий розвиток туризму, створюють нові робочі місця і підвищують загальну привабливість регіонів України для туристів.

2.2. Аналіз розвитку якості туристичних послуг Волинської області для визначення потреб у формуванні туристичних об'єднань.

Розуміння потреб і очікувань туристів є основою для створення конкурентоспроможних продуктів і послуг, що відповідають міжнародним стандартам. У свою чергу, це сприяє збільшенню кількості відвідувачів і підвищенню репутації регіонів як привабливих туристичних напрямків. Формування туристичних об'єднань може значно підвищити якість туристичних послуг завдяки об'єднанню зусиль різних учасників ринку. Кластерний підхід дозволяє створювати синергію між готелями, ресторанами, туристичними агентствами, транспортними компаніями та іншими суб'єктами туристичної індустрії. Така кооперація сприяє обміну досвідом, інноваціями та найкращими практиками, що позитивно впливає на рівень обслуговування. Крім того, туристичні об'єднання можуть ефективніше просувати регіони на національному та міжнародному рівнях, залучати інвестиції і сприяти розвитку локальної економіки. Дослідження якості послуг є ключовим елементом у цьому процесі, оскільки надає необхідну інформацію для прийняття обґрунтованих рішень і розробки стратегій розвитку, що забезпечують сталий розвиток туризму в Україні [26].

Аналіз розвитку якості туристичних послуг Волинської області свідчить про поступове зростання уваги до туризму та гостинності в цьому регіоні. За останні роки спостерігається активний розвиток туристичної інфраструктури, зокрема з'являються нові готелі, ресторани, туристичні агентства та розважальні заклади. Також відбувається розширення туристичної пропозиції, зокрема розвиток екскурсійних маршрутів, організація культурних та спортивних заходів, а також активний розвиток етнічного туризму, який дозволяє гостям поглибити знайомство з культурою та традиціями місцевого населення.

Проте, не дивлячись на позитивні тенденції, існують певні виклики у розвитку якості туристичних послуг у Волинській області. Одним з них є

нестабільність якості обслуговування та недоліки в інфраструктурі, зокрема у віддалених або менш розвинених районах області. Також важливою проблемою є потреба у покращенні маркетингових та просувальних стратегій для залучення більшої кількості туристів та підвищення відомості про туристичні можливості регіону як серед місцевих, так і серед іноземних відвідувачів. Для подальшого успішного розвитку туризму у Волинській області важливо продовжувати працювати над вирішенням цих проблем та підвищенням якості туристичних послуг на всіх рівнях [31].

Волинська область, розташована на північному заході України, має значний туристичний потенціал завдяки своїм історичним, культурним і природним ресурсам. Однак, розвиток якості туристичних послуг в регіоні залишається неоднорідним, що впливає на загальну привабливість області для туристів. Аналіз поточного стану туристичної інфраструктури та послуг є важливим кроком для визначення потреб у формуванні туристичних об'єднань, які можуть сприяти поліпшенню якості послуг та стимулюванню економічного розвитку регіону. Область славиться своєю багатю історико-культурною спадщиною. Тут розташовані численні пам'ятки архітектури, музеї та заповідники, що приваблюють туристів. Зокрема, Луцький замок, музеї Волині, етнографічні комплекси та багато інших об'єктів є популярними туристичними місцями. Однак, стан багатьох історичних пам'яток потребує реставрації та покращення умов для відвідувачів. Недостатня фінансова підтримка і відсутність координації між різними суб'єктами туристичної індустрії обмежують можливості розвитку цих ресурсів.

Волинь також багата на природні ресурси, що включають ліси, озера, національні парки та заповідники. Серед найвідоміших об'єктів – Шацькі озера, Шацький національний природний парк. Такі місця приваблюють любителів екотуризму, риболовлі, водних видів спорту та активного відпочинку. Проте, інфраструктура навколо природних об'єктів часто залишає бажати кращого. Нестача якісних доріг, відсутність сучасних туристичних центрів та недостатня кількість готелів і кемпінгів знижують потенціал розвитку екотуризму в регіоні.

Транспортна інфраструктура Волинської області є важливим фактором для розвитку туризму. Наявність міжнародного аеропорту в Луцьку та залізничне сполучення з іншими регіонами України і Європою створюють умови для зручного доступу туристів. Проте, стан доріг всередині області залишається проблемним. Недостатня кількість транспортних маршрутів до туристичних об'єктів і незадовільна якість доріг ускладнюють пересування туристів і негативно впливають на загальний рівень задоволеності відвідувачів.

Готельно-ресторанна індустрія Волині має значний потенціал, але потребує подальшого розвитку та модернізації. Більшість готелів у регіоні – це малі сімейні підприємства або готелі середнього класу. Бракує розкішних готелів і готелів міжнародних мереж, що могли б залучити більше туристів з високими вимогами до комфорту і сервісу. Ресторани та кафе, що пропонують місцеву кухню, часто мають обмежений асортимент і невисокий рівень обслуговування. Впровадження нових стандартів якості та навчання персоналу могли б суттєво покращити ситуацію [52].

Формування туристичних кластерів у Волинській області може стати ефективним інструментом для вирішення наявних проблем і підвищення якості туристичних послуг. Туристичні кластери дозволяють об'єднувати зусилля різних суб'єктів індустрії – готелів, ресторанів, туристичних агентств, транспортних компаній та культурних закладів – для створення синергії і покращення координації. Такі об'єднання сприяють обміну досвідом і ресурсами, впровадженню інновацій та спільному маркетингу, що може значно підвищити конкурентоспроможність регіону на туристичному ринку.

Однією з головних потреб для розвитку туристичних об'єднань у Волинській області є залучення інвестицій та додаткового фінансування. Інвестиції необхідні для модернізації інфраструктури, реставрації історичних пам'яток, будівництва нових готелів і створення сучасних туристичних центрів. Державна підтримка, гранти від міжнародних організацій та приватні інвестиції можуть стати джерелами фінансування для реалізації цих проектів.

Формування інвестиційних програм і залучення стратегічних партнерів є важливими кроками на шляху до сталого розвитку туризму в регіоні.

Важливим аспектом розвитку туризму у Волинській області є співпраця з місцевими громадами. Залучення місцевого населення до процесів планування та реалізації туристичних проектів сприяє підвищенню рівня життя в регіоні і забезпечує підтримку місцевої культури і традицій. Впровадження програм навчання для місцевих підприємців, розвиток малих і середніх підприємств у сфері туризму та створення нових робочих місць можуть суттєво покращити економічну ситуацію і сприяти соціальній стабільності.

Незважаючи на значний потенціал, розвиток туристичних об'єднань у Волинській області стикається з низкою викликів і загроз. Політична та економічна нестабільність, недостатність фінансування, зношеність інфраструктури та конкурентний тиск з боку інших регіонів можуть стримувати зростання. Важливою є також проблема збереження природної та культурної спадщини, що вимагає ретельного планування і збалансованого підходу до розвитку туризму. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу і тісної співпраці між урядом, бізнесом і місцевими громадами.

Розвиток якості туристичних послуг у Волинській області потребує активного впровадження кластерних підходів і формування туристичних об'єднань. Спільні зусилля різних суб'єктів індустрії, залучення інвестицій, співпраця з місцевими громадами та використання міжнародного досвіду можуть сприяти сталому розвитку туризму в регіоні. Підвищення якості послуг, покращення інфраструктури та створення конкурентоспроможного туристичного продукту є ключовими факторами для залучення туристів і підвищення привабливості Волинської області на національному та міжнародному рівнях.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЯКОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ РЕГІОНУ ШЛЯХОМ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

3.1. Підвищення якості туристичних послуг регіону шляхом формування туристичних об'єднань.

Напрями розвитку якості туристичних послуг регіону через формування туристичних об'єднань можуть бути різноманітні заходи та стратегії. По-перше, важливо активізувати процес співпраці між різними учасниками туристичного сектору, такими як готелі, ресторани, туристичні агентства, музеї та інші об'єкти, для створення єдиного туристичного продукту, що може включати об'єднання зусиль у розробці пакетних турів, організацію спільних маркетингових заходів та рекламних кампаній [1].

Далі, одним з напрямів може бути підвищення кваліфікації персоналу туристичної галузі через проведення тренінгів, семінарів та курсів з підвищення професійних навичок у галузі обслуговування та гостьових відносин. Краще підготовлений персонал забезпечить високу якість обслуговування та позитивне враження від відпочинку для туристів.

Крім того, важливим напрямком є розвиток інфраструктури та послуг для різних категорій туристів, включаючи створення доступної та комфортної інфраструктури для людей з обмеженими можливостями, розвиток екологічних та сталого туризму, а також розвиток сучасних технологічних рішень для підвищення зручності та доступності послуг для туристів.

Формування переліку можливих кластерних об'єднань в індустрії туризму Волинської області на основі проведеного аналізу є доцільним кроком для стратегічного розвитку регіону. Це дозволяє визначити ключові напрями, де Волинь має найбільший потенціал, як-от культурний та історичний туризм, екотуризм, гастрономічний, оздоровчий та сільський туризм. Чітке виділення спеціалізованих кластерів сприятиме покращенню координації між суб'єктами

туристичної індустрії, залученню інвестицій, підвищенню якості послуг та створенню унікальних туристичних продуктів. Таким чином, туристичні кластери можуть стати двигуном економічного зростання та соціального розвитку Волинської області, забезпечуючи сталий розвиток і підвищуючи її конкурентоспроможність на національному та міжнародному рівнях [23].

Дії, спрямовані на підвищення якості туристичних послуг шляхом формування туристичних об'єднань, включають впровадження системи контролю якості на всіх етапах виробництва, регулярне навчання персоналу, використання передових технологій та обладнання, а також проведення аудитів і аналізу зворотного зв'язку від споживачів. Всі ці заходи допомагають виявляти та виправляти недоліки на ранніх стадіях, підвищуючи загальну ефективність процесів і задоволеність споживачів. Крім того, залучення працівників до процесу прийняття рішень щодо покращення якості може стимулювати їхню мотивацію і сприяти розвитку інноваційних рішень. Запропоновані варіанти кластерних об'єднань в індустрії туризму Волинської області представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Можливі варіанти кластерних об'єднань
в індустрії туризму Волинської області

Туристичний кластер	Спеціалізація	Доцільність утворення
Луцький історико-культурний кластер	Культурний та історичний туризм, екскурсії по історичних місцях, музеї	Велика кількість історичних пам'яток, наявність культурних заходів, розвиток музейної справи
Шацький екотуристичний кластер	Екотуризм, активний відпочинок, водні види спорту	Унікальні природні ресурси, популярність серед туристів, можливості для активного відпочинку
Волинський гастрономічний кластер	Гастрономічний туризм, місцева кухня, винні тури	Багата кулінарна спадщина, популярність місцевої кухні, розвиток ресторанного бізнесу
Оздоровчо-рекреаційний кластер Волині	Оздоровчий туризм, санаторії, лікувальні центри	Наявність санаторіїв і лікувальних закладів, попит на оздоровчий відпочинок
Сільський туризм і агротуристичний кластер	Сільський туризм, агротуризм, фермерські господарства	Збережені традиції, розвиток сільського господарства, попит на екологічно чистий відпочинок

Луцький історико-культурний кластер має велике значення для розвитку туризму у Волинській області завдяки великій кількості історичних пам'яток та наявності культурних заходів. Спеціалізація цього кластеру включає культурний та історичний туризм, екскурсії по історичних місцях, а також відвідування музеїв. Луцький замок, численні музеї та історичні споруди є основними об'єктами, які приваблюють туристів. Важливим аспектом є також організація різноманітних культурних подій і фестивалів, що підвищують інтерес до регіону. Формування кластеру сприятиме покращенню координації між різними культурними закладами, підвищенню якості послуг та залученню додаткових інвестицій у реставрацію і розвиток інфраструктури [14].

Шацький екотуристичний кластер спеціалізується на екотуризмі, активному відпочинку та водних видах спорту, завдяки унікальним природним ресурсам, таким як Шацькі озера та національний природний парк «Шацький». Цей регіон є популярним серед туристів, які шукають можливості для активного відпочинку на природі, включаючи піші та велосипедні маршрути, кемпінг, риболовлю та водні види спорту. Формування екотуристичного кластеру допоможе зберегти природні ресурси, впровадити сталий підхід до розвитку туризму та підвищити привабливість регіону для екотуристів, що сприятиме розвитку місцевої інфраструктури та створенню робочих місць.

Волинський гастрономічний кластер фокусується на гастрономічному туризмі, пропонуючи туристам можливість ознайомитися з місцевою кухнею та винними турами. Регіон має багату кулінарну спадщину, що включає традиційні страви та продукти, які можуть стати основою для гастрономічних турів. Популярність місцевої кухні та розвиток ресторанного бізнесу створюють сприятливі умови для формування такого кластеру, що дозволить підвищити якість послуг у ресторанах та кафе, сприяти збереженню кулінарних традицій та залученню туристів, зацікавлених у гастрономічних експедиціях.

Оздоровчо-рекреаційний кластер Волині орієнтований на оздоровчий туризм, включаючи санаторії та лікувальні центри. Регіон має значний потенціал для розвитку оздоровчого туризму завдяки наявності санаторіїв,

мінеральних вод і лікувальних грязей. Попит на оздоровчий відпочинок зростає, особливо серед туристів, які шукають можливості для відновлення здоров'я та релаксації. Формування оздоровчо-рекреаційного кластеру допоможе покращити координацію між оздоровчими закладами, підвищити якість медичних і рекреаційних послуг та залучити інвестиції в розвиток інфраструктури.

Сільський туризм і агротуристичний кластер у Волинській області спрямований на розвиток сільського туризму та агротуризму, що включає відвідування фермерських господарств, участь у сільськогосподарських роботах та ознайомлення з традиційним сільським побутом. Збережені традиції та розвиток сільського господарства створюють сприятливі умови для такого виду туризму. Попит на екологічно чистий відпочинок і можливість побачити справжнє сільське життя приваблюють туристів з різних регіонів. Формування цього кластеру сприятиме збереженню сільських традицій, розвитку місцевої економіки та створенню нових робочих місць у сільській місцевості [56].

Підвищення якості продукції та послуг є критично важливим аспектом для будь-якої організації, яка прагне досягти успіху на ринку. Впровадження системи контролю якості на всіх етапах виробництва забезпечує виявлення та усунення недоліків на ранніх стадіях, що дозволяє знизити витрати на виправлення помилок та покращити кінцевий продукт. Регулярне навчання персоналу та використання передових технологій сприяють підвищенню ефективності та якості виконання робіт, що в свою чергу покращує репутацію компанії та підвищує рівень задоволеності споживачів.

Крім того, проведення регулярних аудитів та аналізу зворотного зв'язку від споживачів дозволяє організаціям оперативно реагувати на змінюючі потреби ринку та покращувати свої процеси і продукти. Залучення працівників до процесу прийняття рішень щодо покращення якості стимулює їхню мотивацію і сприяє розвитку інноваційних рішень. Таким чином, комплексний підхід до підвищення якості є запорукою стійкого розвитку та успіху організації на сучасному ринку.

Підвищення якості туристичних послуг регіону шляхом формування туристичних об'єднань є ефективним інструментом для залучення більшої кількості туристів і підвищення рівня задоволеності відвідувачів. Туристичні об'єднання дозволяють створювати єдині стандарти обслуговування, які сприяють підвищенню якості наданих послуг. Вони також сприяють кращій координації між різними учасниками туристичної індустрії, що дозволяє пропонувати більш комплексні та привабливі туристичні продукти [60].

Таким чином, туристичні об'єднання можуть підвищують впізнаваність регіону і приваблюють нових відвідувачів. Співпраця між готелями, ресторанами, туристичними агентствами та іншими учасниками галузі дозволяє обмінюватися досвідом і впроваджувати найкращі практики, що в свою чергу, сприяє створенню позитивного іміджу регіону як туристичної дестинації високої якості, що є важливим фактором для його стійкого розвитку і процвітання. Можливі варіанти кластерних об'єднань в індустрії туризму Волинської області можуть включати формування культурно-історичних кластерів, що об'єднують музеї, історичні пам'ятки, та культурні заходи. Такий підхід дозволяє створити синергію між різними туристичними об'єктами, пропонуючи туристам комплексні маршрути і програми. Наприклад, кластер «Давня Волинь» може об'єднувати об'єкти, пов'язані з історією регіону, пропонуючи екскурсії та інтерактивні заходи, що поглиблюють знання про культуру та історію Волині.

Інший варіант кластерного об'єднання може бути орієнтований на екологічний туризм, об'єднуючи природні парки, заповідники, і еко-туристичні бази. Такий кластер може пропонувати туристам активний відпочинок на природі, включаючи пішохідні та велосипедні маршрути, сплави річками, та інші види активного туризму. Кластер «Еко-Волинь» міг би залучити тих, хто шукає відпочинок у гармонії з природою, сприяючи розвитку сталого туризму та збереженню природних ресурсів регіону.

3.2. Об'єднання зацікавлених сторін в підвищення якості туристичних послуг регіону.

Об'єднання зацікавлених сторін у підвищенні якості туристичних послуг регіону є ключовим аспектом розвитку туристичної галузі. Туризм є одним з найбільш динамічних секторів економіки, який потребує постійного вдосконалення та адаптації до нових вимог і тенденцій. Взаємодія різних учасників туристичного ринку, таких як місцеві громади, бізнес, державні органи та туристи, сприяє створенню синергії, яка забезпечує сталий розвиток регіону. Залучення місцевих громад є важливим елементом успішного розвитку туризму. Місцеві жителі не тільки надають унікальні послуги та продукти, але й можуть стати амбасадорами свого регіону, створюючи позитивний імідж для туристів. Співпраця з бізнесом, який інвестує у туристичну інфраструктуру та надає високоякісні послуги, допомагає підвищити конкурентоспроможність регіону на національному та міжнародному рівнях [31].

Роль державних органів також не можна недооцінювати. Вони відповідають за створення сприятливих умов для розвитку туризму через законодавче забезпечення, інфраструктурні проекти та маркетингову підтримку. Крім того, зворотній зв'язок від туристів дозволяє постійно вдосконалювати послуги, враховуючи їхні побажання та зауваження. Спільні зусилля всіх зацікавлених сторін дозволяють створити цілісний та привабливий туристичний продукт, який сприяє економічному розвитку регіону та задоволенню потреб сучасних мандрівників.

Групи стейкхолдерів, які можуть увійти в туристичний кластер, включають місцеві громади, бізнес-організації, державні установи та освітні заклади. Місцеві громади грають ключову роль у розвитку туризму, надаючи унікальні культурні та історичні ресурси, а також створюючи автентичний досвід для відвідувачів. Місцеві підприємці, такі як власники готелів, ресторанів та сувенірних магазинів, також є важливими учасниками кластера, оскільки вони забезпечують туристів необхідними послугами та продуктами.

Їхній внесок у кластер сприяє розвитку місцевої економіки та підвищенню зайнятості [55].

Державні установи відіграють не менш важливу роль, оскільки вони відповідають за створення законодавчої бази та інфраструктурних умов для розвитку туризму. Вони можуть забезпечувати фінансову підтримку, просувати регіон на національному та міжнародному рівнях, а також сприяти захисту природних та культурних об'єктів. Освітні заклади, такі як університети та коледжі, можуть надавати професійні знання та підготовку кадрів для туристичної галузі, а також займатися дослідженнями та інноваціями, що сприяють підвищенню якості туристичних послуг. Співпраця всіх цих стейкхолдерів у туристичному кластері створює синергію, яка дозволяє ефективно розвивати туризм у регіоні. Групи стейкхолдерів, які можуть увійти в туристичний кластер представлено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Групи стейкхолдерів, які можуть увійти в туристичний кластер

Група стейкхолдерів	Роль у кластері
Місцеві органи влади	Регулювання, підтримка та розвиток туризму
Туристичні агенції та оператори	Організація туристичних поїздок та послуг
Готельний бізнес	Забезпечення житла та комфорту для туристів
Ресторанний бізнес і кейтеринг	Пропозиції місцевої кухні та харчування
Транспортні компанії	Забезпечення доступності регіону
Постачальники анімаційних послуг та розваг	Надання культурних та розважальних послуг
Місцеве населення	Участь у туристичній індустрії
Освітні та дослідницькі установи	Освіта та дослідження у сфері туризму
Неформальні інституції	Робота у галузі туризму, екології, культури
Інвестори та фінансові інститути	Фінансування проектів у туристичному кластері

Групи стейкхолдерів, які можуть увійти в туристичний кластер, включають місцеві урядові органи, туристичні агенції та оператори, готельний бізнес, ресторанний бізнес і кейтеринг, транспортні компанії, постачальників анімаційних послуг та розваг, місцеве населення, освітні та дослідницькі установи, неформальні інституції, а також інвесторів та фінансові інститути.

Кожна з цих груп відіграє важливу роль у розвитку та підтримці туристичної індустрії.

Місцеві органи влади займаються регулюванням, підтримкою та розвитком туризму, створюючи сприятливі умови для інвестицій та розвитку інфраструктури. Туристичні агенції та оператори організують туристичні поїздки та послуги, забезпечуючи туристів необхідною інформацією та допомогою. Готельний бізнес надає житло та комфорт для туристів, а ресторанний бізнес і кейтеринг пропонують місцеву кухню та харчування. Транспортні компанії забезпечують доступність регіону, а постачальники анімаційних послуг та розваг надають культурні та розважальні послуги, що робить перебування туристів більш насиченим та цікавим [7].

Місцеве населення активно залучене до туристичної індустрії, надаючи послуги та продукти, які підкреслюють унікальність регіону. Освітні та дослідницькі установи забезпечують освіту та проводять дослідження у сфері туризму, сприяючи впровадженню інновацій та підвищенню кваліфікації працівників. Неформальні інституції, що працюють у галузі туризму, екології та культури, допомагають зберігати культурні та природні ресурси регіону. Інвестори та фінансові інститути надають фінансування для розвитку проектів у туристичному кластері, сприяючи зростанню економіки та підвищенню якості туристичних послуг.

Таким чином, успішний розвиток туристичного кластера залежить від ефективної співпраці та взаємодії різних груп стейкхолдерів, кожна з яких відіграє свою важливу роль. Місцеві урядові органи, бізнес, транспортні компанії, освітні та дослідницькі установи, а також місцеве населення спільно створюють умови для зростання та процвітання туризму в регіоні. Така синергія забезпечує підвищення якості туристичних послуг, збереження культурних і природних ресурсів, а також стимулює економічний розвиток, роблячи регіон привабливим для туристів з усього світу.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Досліджено зміст та значення туристичних об'єднань в підвищенні рівня якості туристичних послуг. Туристичні об'єднання виконують важливу роль у координації діяльності та підвищенні ефективності галузі туризму. Вони можуть бути організовані в різні форми, кожна з яких має свої особливості та призначення. Наприклад, професійні асоціації як «Асоціація лідерів туристичного бізнесу України» об'єднують туристичні організації та підприємства для спільного виконання подібних функцій та координації діяльності, що сприяє стандартизації послуг та підвищенню професіоналізму у галузі.

Визначено досвід європейських країн, який свідчить про ефективність кооперації між різними учасниками ринку, що дозволяє створювати конкурентоспроможні та привабливі туристичні продукти. Для України впровадження подібних ініціатив може стати важливим кроком у розвитку національної туристичної галузі, сприяти збереженню культурної та природної спадщини, а також забезпечити сталий розвиток місцевих економік. Використання європейських практик і адаптація їх до українських умов можуть значно покращити туристичний потенціал країни і зробити її привабливішою для міжнародних і внутрішніх туристів.

Здійснено аналіз розвитку якості туристичних послуг Волинської області для визначення потреб у формуванні туристичних об'єднань. Волинь також багата на природні ресурси, що включають ліси, озера, національні парки та заповідники. Серед найвідоміших об'єктів – Шацькі озера, Шацький національний природний парк. Такі місця приваблюють любителів екотуризму, риболовлі, водних видів спорту та активного відпочинку. Проте, інфраструктура навколо природних об'єктів часто залишає бажати кращого. Нестача якісних доріг, відсутність сучасних туристичних центрів та недостатня кількість готелів і кемпінгів знижують потенціал розвитку екотуризму в регіоні.

Доведено, що туристичні об'єднання можуть підвищують впізнаваність регіону і приваблюють нових відвідувачів. Співпраця між готелями, ресторанами, туристичними агентствами та іншими учасниками галузі дозволяє обмінюватися досвідом і впроваджувати найкращі практики, що в свою чергу, сприяє створенню позитивного іміджу регіону як туристичної дестинації високої якості, що є важливим фактором для його стійкого розвитку і процвітання.

Запропоновано можливі варіанти кластерних об'єднань в індустрії туризму Волинської області можуть включати формування культурно-історичних кластерів, що об'єднують музеї, історичні пам'ятки, та культурні заходи. Такий підхід дозволяє створити синергію між різними туристичними об'єктами, пропонуючи туристам комплексні маршрути і програми. Наприклад, кластер «Давня Волинь» може об'єднувати об'єкти, пов'язані з історією регіону, пропонуючи екскурсії та інтерактивні заходи, що поглиблюють знання про культуру та історію Волині.

Визначено групи стейкхолдерів, які можуть увійти в туристичний кластер. До них віднесено місцеві громади, бізнес-організації, державні установи, освітні заклади тощо. Місцеві громади грають ключову роль у розвитку туризму, надаючи унікальні культурні та історичні ресурси, а також створюючи автентичний досвід для відвідувачів. Місцеві підприємці, такі як власники готелів, ресторанів та сувенірних магазинів, також є важливими учасниками кластера, оскільки вони забезпечують туристів необхідними послугами та продуктами. Їхній внесок у кластер сприяє розвитку місцевої економіки та підвищенню зайнятості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авершин С.В. Еволюція і тенденції регіональної інноваційної кластерної стратегії. *Науково-практичний журнал Економічні студії*. Львів, 2021. №2 (32). С.34-39.
2. Барна М.Ю., Тучковська І.І. Основні тенденції управління туристичною діяльністю в Україні. *Підприємництво і торгівля*. 2016. №20. С. 5-8.
3. Бондаренко І. А.. Підвищення якості туристичних послуг через об'єднання зусиль місцевих суб'єктів. *Економіка туризму*. 2019, №3, с. 45-52.
4. Баула О.М., Лютак О.М., Чепурда Л.М., Чепурда Г.М., Зелінська О.В. Фінансові важелі та наслідки імплементації світового досвіду бізнес-діяльності у вітчизняний туристичний ринок. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 2021, Вип. 4 (35), С476-485.
5. Босовська М.В. Інтеграційні процеси в туризмі: монографія. Київ: КНТЕУ, 2015. 832 с.
6. Глубоченко К. О., Дорошенко О. М. Аналіз сучасного стану ринку та перспективи туристичних послуг в Україні. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics», №30 2021, 71-75 <https://modecon.mnau.edu.ua>.
7. Гребенюк В.М., Мельник О.. Туристичні об'єднання як механізм підвищення якості туристичних послуг. *Економіка і управління*. 2018. с. 45-53.
8. Горун М.В. Кластер – основна модель розвитку Гусятинсько-Сатанівського рекреаційного району// *Географія та туризм*. С. 167-174. URL: file:///C:/Users/Lena/Downloads/gt_2012_23_28.pdf
9. Готра В.В. Роль кластерної організації туристичного бізнесу Закарпаття в умовах розвитку сільських територій. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/2074/1/%D0%A0%D0%9E%D0%9B%D0%AC%20%D0%9A%D0%9B%D0%90%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0>

10. Гоблик В.В. Формування кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі. Автореф. дис. кандидата економічних наук. ДНУЗ «Ужгородський національний університет» Ужгород, 2009. 24 с.

11. Васильєв В., Гафурова О., Зінько Ю., Рутинський М., Шпеник Т., Товт М. Сільський зелений туризм – від роз'єднаних садиб до територіальних кластерів. Київ: Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму України, 2017.

12. Войнаренко М.П. Кластерні моделі об'єднання підприємницьких структур у туристичній галузі та сфері розваг. Вісник ДІТБ. *Серія: Економіка, організація і управління підприємствами (в туристичній сфері)*. 2007. №11.С.13-19.

13. Голод А.П., Іжевська О.П., Коркуна О.І. Кластерна модель розвитку індустрії гостинності регіону. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. Випуск 4 (21), 2019. С. 375-380.

14. Гук Н.А. Вплив туризму на соціально-економічний розвиток держави. Актуальні проблеми моделювання та управління соціально-економічними системами в умовах глобалізації: матеріали Міжнародна науково-практична конференція Дрогобич: ДДПУ ім. І. Франка, 2018. 308 с. С. 143-147

15. Давиденко І.В., Михайлюк О.Л. Концептуальні підходи до організації та діяльності туристичних кластерів: монографія К.: ФОП Гуляєва, 2020. 497 с.

16. Дехтяр Н. А. Світовий ринок туристичних послуг і пріоритети розвитку туризму в Україні: монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 470 с.

17. Дугінець Г. В. Особливості розвитку міжнародного ринку туристичних послуг в умовах глобалізації. *Економічний простір : збірник наукових праць* 2018. № 139. С. 5-13.

18. Жаліло Я.А., Ковалівська С.В., Филипенко А.О., Химинець В.В., Головка А.А. Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених

епідемічних ризиків: *Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень*. Київ, 2019. 29 с.

19. Зайцева В.М., Корнієнко О.М. Міжнародний туризм та глобалізація в сучасному світі. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 2(8). 55-57 с.

20. Звіт Всесвітньої ради з туризму і подорожей (WTTC). URL: <https://wttc.org/Research/Economic-Impact>.

21. Кластер: формат взаємодії підприємців. У чому переваги неформального об'єднання різних бізнесі. Бізнес-публікації. URL:<https://msb.aval.ua/news/?id=25974>

22. Войнаренка М.П. Кластери в економіці України: монографія. Хмельницький: ХНУ, ФОП Мельник А.А., 2014. 1085 с.

23. Краснодєд, Т., Попова, Т. Потенціал України у контексті міжнародного туризму. *Економіка та суспільство*, (28), 2021 URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-8>.

24. Кропивко М. Ф. Підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості агропромислового виробництва на основі розвитку кластерних систем. *Економіка АПК*. 2013. № 3. С. 3-15

25. Концепція створення кластерів в Україні: Проект Закону. 2008. URL: http://www.ligazakon.ua/news_old/ga012109.html

26. Матвійчук Л.Ю., Барський Ю.М., Лепкий М.І., Карпюк І.В., Подоляк В.М. Напрями фінансового забезпечення розвитку туристичної галузі України в сучасних умовах. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 2021. Вип. 4 (39), 570-577.

27. Матвійчук Л.Ю., Барський Ю.М. Факторний аналіз розвитку готельно-ресторанного господарства на рівні регіону. *Економічні науки: зб. наук. праць ЛНТУ. Серія «Регіональна економіка»*. Вип. 17 (67) Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2020.

28. Маслиган, О.О., Дичка М.В. Зарубіжний досвід кластеризації сфери рекреації та туризму. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Економіка*. Ужгород: Говерла, 2012. Вип. 2 (36). С. 260-266.

29. Мельник В.М., Ломачинська І А. Роль держави у фінансовому забезпеченні малого і середнього підприємництва в Польщі: висновки для України. *Економічний вісник: серія фінанси, облік, оподаткування*. 2017. №1. С. 120-128.

30. Мельник О.С. Інноваційні підходи до розвитку туристичних кластерів в Україні. *Туризм і готельний бізнес*. 2019. №1, с. 66-74.

31. Мельник Д., Сьомак В., Роль об'єднань суб'єктів туризму в міжнародних економічних відносинах. *Студентський науковий вісник. Серія Технічні науки*. Випуск 47. Луцьк: ІВВ ЛНТУ, 2022. С. 244-246.

32. Мордань Є.Ю., Білець А.С., Сердюк К.В. Інвестиції в туристичну сферу України: сучасний стан, проблеми та перспективи. *Гроші, фінанси, кредит*. 2017. Випуск 19. С. 410-414.

33. Миронюк С.В. Підвищення якості туристичних послуг регіону шляхом формування туристичних об'єднань. І Всеукраїнська інтернет-конференція молодих учених та студентів «Перспективи розвитку туризму та сфери гостинності в Україні і світі» (травень, 2024 року).

34. Михайлюк О.Л., Давиденко І.В. Механізми і перспективи функціонування туристичних кластерів в Одеській області. *Вісник соціально-економічних досліджень: збірник наукових праць*. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2018. № 3 (67). С 44-52.

35. Михальчук Ю.І. Історія розвитку туризму у Словаччині. *Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки*: URL: sworld.com.ua/konfer41/125.pdf.

36. Михайличенко Г.І. Формування інноваційних туристичних кластерів як конкурентної переваги розвитку регіонів. *Менеджмент та підприємництво в Україні: Збірник наукових праць*. 2012. С.341-349.

37. Національний інститут стратегічних досліджень. Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених епідемічних ризиків. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/turyzm-v-ukraini.pdf>.

38. Нездоймінов С. Г. Регіональні контури кластерного розвитку винного туризму. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Випуск 8. Частина 1. 2014. С.136-141.

39. Ніколайчук О. А. Тренди розвитку вітчизняної індустрії гостинності в умовах Covid-19, *Вісник ХНУ ім. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавств. Туризм*. Випуск 13, 2021.

40. Онищук Н.В. Розвиток індустрії гостинності в Україні та світі. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 4 (21). 297-304.

41. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.04.2024).

42. Офіційний сайт Національної туристичної організації. URL: <http://ntoukraine.org> (дата звернення: 11.04.2024).

43. Офіційний сайт UNWTO. URL: <https://www.unwto.org/international-tourism-and-covid-19>.

44. Офіційний сайт ГО «Асоціація готелів та курортів України» (UHRA) URL: <https://ring.org.ua/edr/uk/company/43851744>. URL: <http://www.world-tourism.org>.

45. Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні Режим доступу <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>.

46. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: [колективна монографія]. Видання сьоме. За науковою. ред. Л. Матвійчук, Ю. Барського, М. Лепкого. Луцьк: ІВВ ЛНТУ. 2021. 360 с.

47. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі. Видання шосте. За ред. проф. Матвійчук Л.Ю. Луцьк: ІВВ ЛНТУ, 2020. 320 с.

48. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 168-р від 16.03.2017. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249826501>.

49. Подлепіна П. О. Вплив міжнародного туризму на макроекономічну динаміку країн, що розвиваються. *Актуальні проблеми економіки*. 2019. № 1 (211). С. 21-29.

50. Смирнов І., Любіцева О. Туристичний бізнес під час пандемії COVID-19: світовий та український досвід. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. 2020. № 3(2). С. 196-207.

51. Сідоров М.В, Юрченко О.С. Україна на світовому ринку туристичних послуг: стан та перспективи розвитку. Харків: ХНУ імені Каразіна, 2017. 256 с.

52. Стратегічна сесія створення туристичного кластеру «Гостинна бойківська Долинщина». URL: <http://www.if.gov.ua/news/40718>.

53. Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності: збірник матеріалів науково-практичного семінару. Львів: ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2020. 64с.

54. Тимчишин-Чемерис Ю.В. Туристичний кластер – форма розвитку та успіху туристичної діяльності регіону. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2015. Вип. 4. С.44-57.

55. Україна піднялася у рейтингу привабливості для туристів. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/09/4/651265/>

56. Хмелевський О.В., Кошівська М.В. Розвиток туризму в контексті євроінтеграції України. *Приазовський економічний вісник*. Запоріжжя. 2018. № 2 (7). С. 15-21.

57. Шпарага Т.І., Поворозник А.А. Кластер замкового туризму Тернопільської області. URL: <http://bulletinesgeograph.org.ua/images/docs/Volum>.

58. Шепелюк С. І. Туристичний продукт та туристична послуга: критерії розмежування понять. Електронний ресурс. *Економіка. Управління. Інновації*. 2011. №1 (5). URL: http://tourlib.net/statti_ukr/shepeljuk.htm.

59. Юхновська Ю. О. Вплив глобалізації та євроінтеграції на туристичну галузь України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*.

Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород. 2019. Випуск 23. 2019. С. 147-152.

60. Яворський Ю.М. Туристичний кластер як форма розвитку галузі. *Український туризм*. 2015. № 2. 56-57 с.

61. Яровий В.Ф. Удосконалення інститутів та перспективи кластеризації галузі туризму в процесі євроінтеграції. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2016. № 4. С. 17-20.

62. Травелл Дж., Сміт М. Clusters in Tourism: Enhancing Quality and Competitiveness. *Journal of Tourism Research*, Vol. 7, Issue 2. 2019. 123-135.

63. UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex. January 2021. URL: https://tourlib.net/wto/UNWTO_Barometer_2021_01.pdf.

64. COVID-19 and Tourism 2020: a Year in Review. URL: <https://www.unwto.org/covid-19-and-tourism-2020>.